

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie

Bakalářská práce

OBDOBÍ VZDORU V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D.

Autor práce: Andrea Klozová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: III.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Ing. Marii Lhotové, Ph.D. za čas, který mi věnovala, za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a inspiraci.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1. OBDOBÍ VZDORU DÍTĚTE.....	8
1.1. Vzдор.....	8
1.2. Důvody vzdoru.....	9
1.3. Funkce vzdoru.....	10
1.4. Období vzdoru dle E.Eriksona	10
2. PRVNÍ OBDOBÍ VZDORU	12
2.1. Časové vymezení	12
2.2. Vývoj osobnosti batolete.....	12
2.2.1. Pohybový vývoj	13
2.2.2. Emoční vývoj	13
2.3. Identita	14
2.3.1. Potřeba pozitivní identity	14
2.3.2. Potřeba vztahu	15
2.4. Vzдор.....	16
2.4.1. Důvody vzdoru.....	17
2.5. Výchovné styly	17
2.5.1. Předcházet konfliktům.....	17
2.5.2. Netrestat	18
2.5.3. Reagovat.....	19
2.5.4. Kompetence.....	20
2.5.5. Hranice	20
3. DRUHÉ OBDOBÍ VZDORU	22
3.1. Časové vymezení	22
3.2. Emoční vývoj	23
3.3. Identita	24
3.4. Vzдор.....	25
3.4.1. Projevy vzdoru	26
3.5. Výchovné styly	27
3.5.1. Partnerství a autorita.....	27
3.5.2. Být osobnost.....	28
3.5.3. Respekt.....	29
3.5.4. Mít srdce.....	30

II PRAKTICKÁ ČÁST	32
ZÁVĚR	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
SEZNAM PŘÍLOH	44
PŘÍLOHY	45
ABSTRAKT	48
ABSTRACT	49

ÚVOD

Období vzdoru v životě člověka je vývojová etapa, která je pro každého jedince vzhledem k vývoji jeho osobnosti velmi důležitá. Vzhledem k této důležitosti bych se tomuto tématu chtěla podrobněji věnovat v mé bakalářské práci.

Období vzdoru v životě člověka se vyskytuje během jeho života dvakrát, poprvé v batolecím období a podruhé během puberty. Toto období, kdy si člověk uvědomuje svoji svébytnost, buduje si svoji identitu, je velkým mezníkem v jeho vývoji. Pro rodiče patří toto období ve výchově k nejnáročnějším. Jde o velkou zatěžkávací zkoušku vztahu mezi rodiči a dětmi a i mezi rodiči navzájem. V období vzdoru je velmi důležité stanovit pravidla, pochopit dítě a najít střed mezi liberální a direktivní výchovou. Je velmi těžké najít střed mezi těmito přístupy. Prostředky dětí, aby zlomily vůli rodičů, jsou v období vzdoru zvláště důmyslné.

Tato bakalářská práce není návodem, jak zacházet s dítětem, které vzdoruje, odmlouvá, křičí, vzteká se v obchodním domě nebo neuznává rodičovskou autoritu. Tato práce je teoretického charakteru.

První kapitola bakalářské práce se obecně věnuje období vzdoru, je zde vymezen pojem a funkce vzdoru, a nastíní období vzdoru dle E. Eriksona.

Druhá kapitola se věnuje prvnímu období vzdoru a jeho typickým projevům. Je zde časové vymezení tohoto období, průběh vývoje osobnosti batolete po stránce pohybové a emoční a vývoj jeho identity. Jsou zde zařazeny některé výchovné styly, které mohou chování dětí v prvním období vzdoru ovlivnit.

Třetí kapitola se zabývá druhým obdobím vzdoru. V této kapitole je opět časové vymezení tohoto období, nastínění průběhu emočního vývoje pubescenta a charakteristika vzdoru v tomto období. Výchovné styly, které mohou ovlivnit chování pubescenta, jsou v závěru kapitoly.

V praktické části jsou popsány tři kazuistiky. V každé kazuistice je zmapována rodinná situace, projevy vzdoru dítěte a jak tento vzdor rodiče řeší.

Hlavním cílem této bakalářské práce je obecná charakteristika období vzdoru a období vzdoru v batolecím a pubertálním období. Cílem teoretické části je komplexně

shrnout tento jev. Cílem praktické části je zjistit, zda rodiče používají některé z výchovných stylů, které jsou uvedeny v teoretické části. Zda si rodiče jejich užití uvědomují a zda jimi jde chování dětí v období vzdoru skutečně ovlivnit. Dále jestli se mohou obecné teoretické přístupy skutečně prolínat s praxí.

Použitá literatura a další zdroje v bakalářské práci jsou z veřejně dostupných materiálů, které se obdobím vzdoru zabývají. Práce čerpala hlavně ze zdrojů předních českých psychologů. Jako stěžejní autory bych zdůraznila Z. Matějčka a M. Vágnerovou.

I TEORETICKÁ ČÁST

1. OBDOBÍ VZDORU DÍTĚTE

Období vzdoru v životě člověka se většinou vyskytuje z pohledu vývojové psychologie dvakrát. První nástup období vzdoru je nejčastěji kolem 2. roku života dítěte. Tímto obdobím si musí projít každé dítě, je to velmi důležité pro vývoj jeho osobnosti. Každé dítě však toto období prožívá jinak bouřlivě, záleží na povaze, na genetické výbavě a na temperamentu. Pokud se dítě v tomto období chová jinak než doposud, není to chybou ve výchově, ani to neznamena, že by dítě bylo charakterově špatné. Jde o vývojové období, které je důležité a do něhož každé dítě v určitém stadiu dozraje.

Druhé období vzdoru se projevuje v období dospívání, hlavně v pubertě a někdy i v adolescenci.

1.1. Vzдор

„Vzдор je projev vnitřního napětí, které je výsledkem vývojových skoků. Dítě se učí říkat „já“, je hrdé na své kompetence, a přece musí dodržovat nejrůznější hranice a pravidla, musí přijmout, že leccos ještě neumí, nemůže nebo nesmí. Každé dítě neprojevuje stavy vnitřního napětí hned záchvaty vzdoru – některé děti se odreagovávají cumláním palce, stížnostmi ke svému plyšovému zvířátku, houpáním na houpačce.“¹

Vzдор se v každé životní etapě projevuje jinak. V batolecím věku jde o křik, pláč, vztekání se, v pubertě či adolescenci jde o prosazení za každou cenu svých požadavků. Jiřina Prekopová ve své knize uvádí: „Děti, které nebyly nikdy trucovité, se nevyvíjely normálně.“²

¹MLČOCH, Z. *Období vzdoru u dítěte – kdy nastupuje a jak ho řešit?*[cit.30.ledna 2012]. Dostupné na: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/vychova-deti/obdobi-vzduoru-u-ditete-kdy-nastupuje-a-jak-ho-resit>.

²PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*, s. 134.

Rodiče si v těchto náročných obdobích mnohdy myslí, že ve výchově selhali, že nejsou dobrými rodiči, k tomu Zdeněk Mlčoch uvádí, že:

- *„Vzdor není namířen proti otci ani matce. Není projevem narušení vzájemného vztahu, je naopak výrazem „narušení“ obvyklého chodu věcí. Dětem připadá, že dospělí narušují či porušují jejich pravidla, rituály, pořádek, svět jejich představ.*
- *Vzdorem nehodlá dítě vnutit rodičům svou vůli. Jeho vzdor není odmítáním ani zneuznáním autority dospělého. Proto je třeba pečlivě rozlišovat vzdor od neposlušnosti a svéhlavosti.*
- *Ve věku vzdoru dítě vysloveně vyžaduje lásku, je příchýlné, vyhledává bezpečí, a to zejména v noci. Tak mohou děti ve fázi vzdoru působit jako rozpolcené: celý den nepokojní hledači, kteří upadají do jednoho záchvatu vzdoru za druhým, se s příchodem večera plíží za matkou a otcem do manželského lože a nemohou se nabažit mazlení a rituálů. Ráno, sotva otevřou oči, jsou z nich zase lotřící k pohledání.“³*

1.2. Důvody vzdoru

Zdenek Matějček ve svých knihách uvádí, že pokud se dítě začne v období vzdoru vztekát či zuřit, nedělá to kvůli svému potěšení, ale proto že nemůže v sobě vyřešit rozporuplné pocity. Dítě nedokáže adekvátně reagovat na překážky, nerozumí přesně tomu, co po něm vychovatel požaduje a neumí splnit jeho požadavky. Věci kolem dítěte jsou tak rozmanité a složité, že je ještě svými adaptačními mechanismy nedokáže zpracovat. Jeho osobnost se během období vzdoru ocitá na rozcestí.⁴

Dítě vzdoruje, protože něco chce, ale narazí na nějakou překážku, kterou nedokáže překonat, něco dychtivě očekává, ale zklamalo se. Jeho zuřivý záchvat, který po tomto zklamání přijde, je zkratovitým jednáním. Dítě ještě neumí pochopit, že tímto chováním nedosáhne žádaného cíle. V těchto chvílích lze na dítěti postřehnout, že jeho chování jde jakoby mimo vlastní chtění – proti jeho dobrému já.⁵

³ MLČOCH, Z. *Období vzdoru u dítěte – kdy nastupuje a jak ho řešit?*[cit.30.ledna 2012]. Dostupné na: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/vychova-deti/obdobi-vzdoru-u-ditete-kdy-nastupuje-a-jak-ho-resit>.

⁴Srov. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově člověka*, s.126.

⁵ Srov. Tamtéž.

1.3. Funkce vzdoru

Dítě tím, že vzdoruje, si uvědomuje samo sebe. Nyní si neříká jménem, ale mluví o sobě v první osobě jednotného čísla. Dále už nechce být ovládáno dospělými, ale chce si samo regulovat své činnosti, což samozřejmě není, v plné míře, možné. Výchova by neměla být autoritářská. Vychovatel by neměl chtít dítěti podlomit jeho sebevědomí a neměl by nad ním zneužívat svou moc.

Pavel Říčan ve své knize *Cesta životem* (2004) cituje Václava Příhodu, který uvádí, že v období vzdoru se začíná vyvíjet osobnost člověka. Ten chce žít podle svého přesvědčení a odmítá být pouze pasivním příjemcem libovůle ostatních. Dítě už nechce, aby bylo neustále komandováno, chce být naopak přesvědčováno. Této sebedůvěry a snahy něčeho dosáhnout by se u dítěte mělo využít k výchově charakteru, nikoli ke zlomení jeho vůle.⁶

1.4. Období vzdoru dle E. Eriksona

E. Erikson tvrdil, že hlavní téma vývojového procesu je utváření vlastní identity. Ta souvisí s vývojem ega. Ego se uplatňuje nejen uvnitř mysli, ale zároveň ve vztahu k sociálnímu prostředí.

Erikson období vzdoru zařadil, jako svou teorii vývoje osobnosti, do druhého období. Toto období nazval „autonomie proti zahanbení a pochybnosti“. Dítě se v tomto období pouští do úplně nových činností, více si uvědomuje sebe sama a svůj život se snaží vzít do svých rukou. Mezi nové činnosti patří mluvení, chůze a také učení se vyměšování. Toto období můžeme nazvat také „análně-svalové“ stadium. Mezi „zadržováním“ a „pouštěním“ zdůrazňuje Erikson potřebu vyváženosti, neboť „análně-svalové“ chování má důsledky i pro sociální interakce. „Obdobně pak i v psychické rovině prosazuje dítě svou vůli podobným způsobem: „drží“ nebo „pouští“. Tzn. např. dítě se láskyplně k matce přivine, podrží si ji, ale také ji dovede odstrčit. Dítě též věci shromažďuje i odhazuje, lpí na nich nebo je vyhodí.“⁷

Touha po tom, aby byla uplatněna vlastní vůle dítěte, je v tomto období velmi silná. Dítě se touží prosadit všemi směry. Nezná ještě hranice, kam až může zajít a kam nikoli. Jeho fantazie je velmi bujná a neohraničená. Je samozřejmé, že v tomto období

⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s.115.

⁷ METALOVÁ, L. *Eriksonova teorie osobnosti*. [cit.30.ledna 2012]. Dostupné na : <http://psychologie-metalova.cz/clanky/osm-veku-zivota.html>

musejí být dítěti rodičem stanoveny jasné hranice. Dítě neustále naráží na zákazy a omezení. Řád by neměl být příliš tvrdý, ale měl by být pevný. Rodiče by do svého chování měli promítnout city. Řád je velmi důležitý, a pokud jej dítě vezme za své, stává se řád jeho ochráncem před okolním světem. Je to obdobné jako v dospělosti. Pokud dodržujeme zákony a stanovené normy, jsme spravedliví, pak jsme chráněni a můžeme žít v soužití s ostatními.⁸

„Toto období se stává, dle Eriksona, rozhodující pro poměr mezi láskou a nenávisť, spoluprací a vzdorovitostí, svobodou vyjadřovat sebe sama a jejím potlačováním. Z pocitu sebeovládání bez ztráty sebeúcty, vychází trvalý pocit dobré vůle a hrdosti; pocit ztráty sebeovládání a pocit cizí dominance, vyvolává trvalý sklon k pochybnostem a studu.“⁹

⁸ Srov. Tamtéž.

⁹ Viz. METALOVÁ, L. *Eriksonova teorie osobnosti*. [cit.30.ledna 2012]. Dostupné na : <http://psychologie-metalova.cz/clanky/osm-veku-zivota.html>.

2. PRVNÍ OBDOBÍ VZDORU

Období vzdoru je vývojová fáze, kterou víceméně prochází každé dítě. Dle francouzské psycholožky Anne Bacus dítě v prvním období vzdoru: „prochází jistým druhem malého dospívání, které bývá často konfliktní. Situace, kdy je dítě naprosto nesnesitelné a za chvíli zase k zulíbání, patří neodmyslitelně k vývoji jeho osobnosti. (...) Je to dlouhá cesta, lemovaná spoustou radosti, nových objevů, ale také nástrah, cesta, která vede k samostatnosti dítěte a po které můžete kráčet spolu.“¹⁰

Hlavním tématem v tomto období je autonomie a samostatnost.

2.1. Časové vymezení

První období vzdoru začíná kolem druhého roku života dítěte a většinou přetrvává do tří let, u některých však může přetrvávat až do předškolního období, avšak vzdorovitost ve školním období se vyskytuje už jen vzácně.¹¹ První období vzdoru se nazývá „první negativistické stadium“ či „první puberta“.

2.2. Vývoj osobnosti batolete

Batoletem nazýváme dítě ve věku od jednoho do tří let. Batole si velmi rychle osvojuje spoustu pravomocí a je stále více způsobilé k mnoha novým činnostem díky rozvoji jeho osobnosti. Batole se stále více osamostatňuje od rodičů, uvědomuje si stále více své „já“ a začíná si uvědomovat, že expanze do světa představuje mnoho nových poznatků. Nejvýraznějším znakem batolecího období je osamostatnění a uvolnění z okolních vazeb. To vše je doprovázeno průnikem do širšího světa. Batolecí období je nazýváno obdobím první emancipace a je předpokladem dalšího zdárného vývoje.¹²

Dítě se však samo nedokáže v životě orientovat a proto je nutné, aby nad sebou mělo neustále kontrolu a bylo pevně vedeno.¹³

¹⁰ BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*, s.8.

¹¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s. 40.

¹² Srov. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, s.118.

¹³ Srov. Tamtéž.

Vývojovým úkolem batolete je uvědomit si svobodu v řádu. Batole by mělo respektovat řád a zároveň se cítit svobodné, mělo by cítit, že řád platí stejně pro všechny, takže i pro rodiče. Nemělo by respektovat řád pouze z důvodu, že mu hrozí nějaký prospěch či se něčeho bojí, a už vůbec by nemělo být něčí loutkou. Batole by mělo respektovat řád, protože mu dodává jistotu.¹⁴

2.2.1. Pohybový vývoj

Po prvním roce života dítěte dochází k osvojení mnoha důležitých dovedností. Pohybovou aktivitou vzhledem k okolnímu světu, která má velký význam pro rozvoj osobnosti batolete, je „uvolnění z vázanosti na prostředí a postupné pronikání do širšího prostoru, což umožňuje rozvoj samostatné lokomoce.“¹⁵ Dítě již není tolik závislé na rodičích či jiných osobách, dokáže si samo regulovat četnost a kvalitu podnětů. Stává se méně závislým, což je znakem batolecího věku.

Expanze do okolního světa má velký sociální význam. Počátek chůze se bere jako symbol zdravého vývoje a jako doklad postupu na vyšší vývojový stupeň. Rodiče se s počátkem chůze začnou k dítěti chovat jinak a sociální postavení dítěte je vyšší.¹⁶

2.2.2. Emoční vývoj

Emoce u batolete se vzhledem ke stupni jeho rozvoje stále zkvalitňují. V průběhu 2. a 3. roku života dítěte se zvyšuje jeho způsobilost k tomu, aby reagovalo na různé podněty diferencovaně emočně.¹⁷ Každá emoce má pro batole jiný význam a každý prožitek dokáže batole jinak emočně zaujmout.

Velmi důležitým ukazatelem vývoje batolete je udržení emoční rovnováhy. Podle Eriksona je v životě batolete velmi důležitá etapa, když dokáže v procesu osamostatňování se zvládnout pochyby nad sebou samým a pocit studu. Podle Izarda jsou typickými emocemi v tomto období hněv, soucit, stud, zahanbení, které batole vztahuje k sobě samému nebo k jiným lidem. Podle Izarda je velkým vývojovým krokem to, pokud dítě tyto emoce dokáže udržet v rovnováze.¹⁸

Nejčastější emoce v batolecím období je vztek.

¹⁴ Srov. *Batole*. [cit.25.února 2012] Dostupné na:<http://batole.wz.cz/clanky/batole.htm>.

¹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.120

¹⁶ Srov. Tamtéž. s.121.

¹⁷ Srov. Tamtéž. s. 142.

¹⁸ Srov. Tamtéž.

Jakýkoliv zákaz či neúspěch dítě v tomto období rozzuří. Mnohdy mají rodiče tendence dítěti za tyto negativní projevy nadávat, uklidňovat je a vztek se snaží v dítěti potlačit. Důležitější je, aby rodiče s dětmi o těchto emocích mluvili. Je odborně dokázáno, že pokud se v rodině otevřeně vyjadřují emoce a hovoří se o nich, má to kladný účinek na rozvoj emoční inteligence.¹⁹

Proto, aby dítě správně pochopilo své negativní emoce, je zapotřebí, aby v rodině fungovaly pozitivní vazby. Potom dítě dokáže rozlišit, co je dobré a co nikoli. Za těchto podmínek dokáže dát dítě v zátěžové situaci najevo negativní emoce, ale přesto u něj převažují pozitivní emoce.

2.3. Identita

Identitou můžeme nazývat „naše vnitřní já“. Z psychologie je známé, že „potřeba pozitivní identity je jednou ze základních psychických potřeb, které musí být uspokojovány v náležité míře a ve vhodné době, má-li se lidská osobnost vyvíjet zdravě.“²⁰

Aby si batole začalo uvědomovat samo sebe, je nutné, aby postoupilo vpřed ve svém intelektovém vývoji. Velmi žádoucí je, aby dítě vyrůstalo v úplné rodině, kde pozná nejen vztah matky k sobě a otce k sobě, ale hlavně také vztah matky a otce k sobě navzájem. Tím, že pochopí vztah těchto dvou blízkých osob navzájem, pomůže mu uvědomit si svou vlastní osobu a svou vlastní existenci. K sebeuvědomění je zapotřebí třetí osoba, která vztahu já a ty dodá jiný rozměr. Je důležité, aby blízcí lidé měli v životě dítěte jasné funkce a zařazení. Dítě musí vědět, kam daná osoba ve vztahu k němu patří. Musí se ve vztazích svých blízkých jasně orientovat.²¹

2.3.1. Potřeba pozitivní identity

Vývoj identity je velmi důležitý, protože pokud člověk sám sebe vnímá pozitivně a zdravě, bude stejně tak vnímat i ostatní lidi. Sám sebe a ostatních si bude vážit, což tvoří základ pro zdravé fungování ve společnosti. Dítě si svoji identitu uvědomuje třeba tak, že zná své jméno, že ví, kam patří a že má svůj určitý prostor na hraní, který je jen jeho. Pro zdravý vývoj osobnosti dítěte je důležité, aby se mělo

¹⁹ Srov. KOUCKÁ, P. *Mami, já mám také emoce*. [cit. 11.února 2012] Dostupné na: <http://www.vasedeti.cz/vychova/navyky-a-dovednosti/mami-ja-mam-take-emoce%E2%80%A6/>

²⁰ MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dětí*, s.118.

²¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s.38.

k čemu vztáhnout a aby dostalo vždy adekvátní odpověď na své požadavky. V batolecím věku je důležité, aby odpověď vychovatelů na tutéž věc byla vždy stejná. Odpověď na jednání dítěte by měla být vždy pozitivní, aby dítě nezraňovala, neponižovala a aby pro něj byla srozumitelná. Dítě musí vědět, jak je pro rodiče důležité, a že se na ně může vždy spolehnout.

V příloze č. I. jsou uvedeny příklady toho, jak může vychovatel s dítětem jednat v situaci, kdy má tendenci na chování dítěte reagovat negativně.

V rodinách, kde je kontakt rodič – dítě narušen nějakou patologií (alkoholem, drogami, ...) je velká pravděpodobnost, že bude mít také dítě sklon k patologii. V rodinách, kde se vyskytuje patologie, bývá odpověď na osobnost dítěte ze strany rodiče mnohdy nesrozumitelná, dítě se může cítit zmateně a jeho vývoj může být narušen.²²

2.3.2. Potřeba vztahu

VZTAH! V tomto slově je obsaženo mnoho významů, např. natahovat se k někomu, za někým, být k někomu přitahován, s někým být, k někomu patřit. Slovo vztah vyjadřuje ve většině případů sdílení sebe s někým, což je základní lidská potřeba. Každý člověk a zvláště malé dítě má potřebu se k někomu tisknout, dítě ke své mamě, dospělý člověk ke svému partnerovi. Každý v nebezpečí hledá někoho, kdo mu pomůže - hledá vztah.²³

Vztah si dítě buduje k lidem, kteří se o něj starají, kteří uspokojují jeho potřeby, ale hlavně k těm, kteří jej chrání a u nichž se cítí bezpečně! Dítě odlišuje „svoje lidi“ od ostatních. Anglický dětský psychiatr John Bowlby „ve svých výzkumech zjistil, že citový vztah dítěte k „jeho lidem“ (...) se zakládá nikoliv na tom, že tito lidé mu působí nějakou příjemnost (že je např. krmí), nýbrž že mu zajišťují pocit bezpečí a jistoty.“²⁴

Dítě v prostředí, kde se cítí bezpečně a jistě, kde má k někomu vztah a kde ví, že je pozitivně přijímáno, se vyvíjí zdravě. Všechny situace si uvědomuje a odpověď jeho organismu je ve zdravém sebeuvědomování.

²² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.166-167.

²³ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s.9.

²⁴ Tamtéž, s.14.

2.4. Vzдор

Anne Bacáš (...) definuje vzdor takto: „Dítě buduje svou vlastní osobnost tím, že nám vzdoruje. Teď, když už zná samo sebe a cítí, že je samostatnou lidskou bytostí, lpí na tom, aby budovalo svou osobnost. A aby náhodou někdo nepřehlédl, že má také vlastní přání, dává je jasně (často velmi systematicky) najevo tím, že otevřeně vzdoruje přáním dospělých. Jeho nesouhlas neznámá vždycky odmítnutí (může mít značně odlišný smysl), ale projevuje se vždycky velmi důrazně. Zrod vlastní osobnosti musíme respektovat, i když je někdy jen těžko snesitelný.“²⁵

Jak bylo v kapitole 2.3. uvedeno, dítě si v tomto složitém období buduje svoji identitu. Vychovateli se proto může zdát, že vztekající se dítě si je samo sebou jisté, že ví, co chce, že si chce, za každou cenu, prosadit své požadavky. „A přece, i když tak vypadají, nejsou si ani jisté tím, kým jsou, ani tím, co dělají (...) Je to období, kdy je dobré dál zasévat semínka sebedůvěry (...) Malé dítě, které ví, že má svou hodnotu a schopnosti, vyroste s touto sebedůvěrou a nebude mít tolik potřebu provokovat nebo si vynucovat souhlas (...) Základem sebedůvěry je jistota, že jsme milováni. To znamená, že dítě cítí **nepodmíněnou** lásku svých rodičů, i když zlobí. Dítě, které si láskou rodičů není jisté, stráví spoustu času ověřováním jejich náklonnosti.“²⁶

Pocity frustrace jsou v batolecím období velmi časté a jsou nejčastějším spouštěčem negativních emocí. Projevy vzdoru však nemusí být vždy provázeny křikem, vztekáním, tedy aktivním odporem, u některých dětí je projevem vzdoru tzv. „tichý odpor, němý protest.“²⁷

Aktivní odpor u batolat se nejčastěji projevuje používáním slova „NE“, jehož význam batole velmi dobře chápe. Často následuje vzteklý nebo rozzlobený pláč, batole hází vším, co mu přijde pod ruku a v některých případech si dítě lehne na zem.²⁸

U němého protestu nejsou projevy takto bouřlivé, dítě si spíše cumlá palec nebo své pocity vkládá do úst svých plyšových hraček.

²⁵ BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*, s.79.

²⁶ Tamtéž, s.112.

²⁷ ROGGE, J.U. *Výchova dětí krok za krokem*, s.75.

²⁸ Srov. HUŠKOVÁ, P. *Jsem batole. A tohle dělat nebudu!* [cit.29.ledna 2012] Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/jsem-batole-a-tohle-delat-nebudu/>.

2.4.1. Důvody vzdoru

Proč se dítě z ničeho nic začne vztekat? Vychovatelům se může zdát, že vztekání batolete se objeví z ničeho nic, ale není tomu tak. Dítě se často snaží na něco dosáhnout, ale nejde mu to, na něco se dlouho těší, a jeho očekávání je zklamáno – a pocity frustrace a vzteku se dostaví okamžitě. Mnohdy se dítě něčemu věnuje, hraje si, a vychovatel jej náhle přeruší a chce po něm, aby s ním rychle někam odešlo. Vztek je mnohdy jen odpovědí na frustrující okamžik.²⁹

Spouštěčem vzteku nemusí nutně být vždy jen pocit frustrace, mnohdy ke vzteku dochází i po pokusu dítěti s něčím pomoci. Často rodiče vidí, že dítěti něco nejde, že se „trápí“. Rodič automaticky jde dítěti s jeho „trápením“ pomoci. To, že rodič dítěti do jeho pokusů vstoupí, jej vyruší a rozezlí. Mnohdy se vztek objeví úplně nečekaně. Rodiče často ani neví, co dítě vyprovokovalo. Neuvědomí si, že třeba před jídlem nedošlo ke stejnému rituálu jako jindy - třeba že dítě si samo z kuchyně neodneslo lžičku. Pro dospělého jsou to banality, ale pro dítě to mohou být zásadní věci.³⁰

Děti v období vzdoru jsou až posedlí dodržováním zajetého řádu a rituálů, jsou posedlí pořádkem. Pokud rodiče nebo kdokoli jiný naruší zaběhlý chod věcí, může to dítě vnímat jako útok na svou osobu.³¹

2.5. Výchovné styly

Jak tedy v batolecím období s dítětem jednat a na co myslet? V následujících kapitolách je uvedeno několik základních hodnot a principů souvisejících s výchovou.

2.5.1. Předcházet konfliktům

Jak již bylo zmiňováno v předchozích kapitolách, mnohdy za nečekaný vztek u dítěte mohou vychovatelé tím, že spěchají a nedají dítěti potřebnou dobu na to, aby se s novou situací srovnalo. Proto pokud je to v dané chvíli možné, je dobré konfliktům předcházet. To ale neznamená, řídit se dítětem a vše mu dovolit. Vychovatel by se měl snažit předvídat, protože zná své dítě nejlépe, a ví, v jakých situacích nejčastěji dochází ke konfliktům. Tím, že bude předvídat, se může kritických situací vyvarovat. Například, když si dítě hraje a rodič potřebuje odejít, není dobré dítěti hru náhle přerušit, ale je

²⁹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s.40.

³⁰ Srov. ROGGE, J.U. *Výchova dětí krok za krokem*, s.76.

³¹ Srov. Tamtéž. s. 77.

vhodnější jej dopředu upozornit, že za chvíli musí společně odejít. Dítě tím získá čas na to, aby svoji hru pomalu ukončilo.³²

Psycholožka Luba Černá v internetovém článku s názvem „Jsem batole. A tohle dělat nebudu!“ uvádí, že pokud se batole začne vztekat a snaží se svým křikem něco vydobýt, mělo by podle naší reakce pochopit, že takto svého nedosáhne. Vychovatel by měl být za každou cenu důsledný a neoblomný, protože každý nezdařený pokus se nám může příště velmi vymstít, proto je velmi dobré záchvatům předcházet.³³

2.5.2. Netrestat

Mnozí si myslí, že dítě si „pár přes zadek“ mnohdy zaslouží. Tito lidé by však měli rozlišovat mezi tím, zda se dítě vzteká proto, že si chce něco vydobýt či je v záchvatové vzdorovitosti. Je nutné mezi těmito stavy rozlišovat. V období vzdoru při záchvatu vzteku nemá cenu na dítě křičet, bít je nebo s ním rozumně záchvat vzteku rozebírat.³⁴

„Tady totiž nejde o rozum, ani o charakter, ani o mravní záležitost. Je to prostě projev slabosti adaptačních mechanismů nevyspělého organismu dítěte. Spíše se tedy osvědčuje, můžeme-li rychle změnit situaci, za níž „k záchvatu“ došlo. Když například dítě rázně vezmeme a šoupneme někam, kde je ticho – a pak už mu dopřejeme ticho na uklidnění. Anebo ještě lépe, když sami můžeme rychle odejít a nechat dítě o samotě (...) Jeho zlostný výbuch se tak neseťká s žádným odporem a jde jaksí do prázdna.“³⁵

Protikladem k názoru Zdeňka Matějčka je autorka metody pevného objetí Jiřina Prekopová. Ta zastává názor, že ve výchově je velmi důležitá **empatie a citová konfrontace**. Ta v případě, že odejdeme z pokoje, kde je dítě, není možná. Taktéž tomu není možné, pokud s dítětem přestaneme mluvit. Dítě nemusí správně, ve vztahu k sobě, situaci pochopit a může to mít na jeho vývoj neblahý vliv.³⁶

Totožný názor s Jiřinou Prekopovou má německý psycholog Jan-Uwe Rogge, který je taktéž zastáncem toho, aby rodič dítě v „jeho chvílce“ neopouštěl, aby se spíše snažil dítě podpořit, dal mu najevo svou lásku a dal mu jasný signál, že přes celou

³² Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s.41.

³³ Srov. HUŠKOVÁ, P. *Jsem batole. A tohle dělat nebudu!* [cit.29.ledna 2012] Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/jsem-batole-a-tohle-delat-nebudu/>.

³⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s.41.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Česká televize [on line]. Praha: Česká televize, Hyde Park. *Diskuze s Jiřinou Prekopovou*. [cit.11.ledna 2012] Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/11.1.2012/>

situaci jej bere vážně. Proto pokud je to v dané situaci možné, je vhodné pokračovat v činnosti, která byla před „záchvatem“ započata.³⁷

Vždy je na individuálním posouzení vychovatele, jak se v dané chvíli zachová. Zda bude trestat či nikoli. Určitě by však postup vychovatele **měl být vždy pro dítě čitelný a vždy stejný, aby dítě cítilo i přes veškeré své emoce pevný bod a jistotu.**

Negativní názor k tělesným trestům popsala německá psychologka Annette Kast-Zahn: „Představte si, že vás napadne osoba, která má jasnou fyzickou převahu a kterou navíc milujete a důvěřujete jí. Jak byste se asi cítili? Ponížení a zranění? A tak nějak se asi cítí i vaše dítě, když ho uhodíte.“³⁸

Dítě může vnímat jako trest něco, co vůbec trestem ze strany rodiče není a naopak. Pokud už vychovatel sáhne k nějakému trestu, je důležité, aby on i dítě vnímalo danou situaci totožně. Vychovatel by si měl uvědomit, že trestem nechce dítě ponížit, ale chce mu pomoci pochopit dané pravidlo a proto by trest měl být adekvátní.

39

2.5.3. Reagovat

Zásadní je s dítětem mluvit, klidně a bez křiku. Vychovatel by mu měl krátce vysvětlit, co po něm požaduje, aby se necítilo jako pasivní oběť. Mluvení však přichází v úvahu ve chvíli, kdy je dítě ještě schopno naslouchat. když s vychovatelem nechce spolupracovat, nikoli ve chvíli, kdy je „zachvácen“ vztekem. Vychovatel by neměl nechat sebou dítětem manipulovat, měl by se snažit dítěti vše vysvětlit a zároveň by měl umět diskuzi včas a důrazně ukončit. Například když s ním dítě nechce odejít, nebude mu slibovat pamlsky či jiné výhody, ale dítě jednoduše chytne a odnese. Nebude jej však tělesně trestat či vydírat.⁴⁰

Dítě potřebuje zpětnou reakci. Když na něj vychovatel reaguje, dodává dítěti jistotu. „Jedině jasný, neměnný, dobře promyšlený, pevný a přitom ohleduplný řád, který je přizpůsobený jeho věku, mu vymezí rámec, jež potřebuje ke svému růstu.“⁴¹

Nejčastější emoce v batolecím období je vztek. Seběmenší věc dítě v tomto období rozzuří, jakýkoliv zákaz či neúspěch. Mnohdy mají rodiče tendence dítěti za tyto negativní projevy nadávat nebo jej uklidňovat. Snaží se v dítěti vztek potlačit.

³⁷ Srov. ROGGE, J.U. *Výchova dětí krok za krokem*, s.78.

³⁸ KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*.s. 79.

³⁹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* S. 26.

⁴⁰ Srov. BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*, s.80.

⁴¹ Tamtéž. s.111.

Důležitější je, aby rodiče s dětmi o těchto emocích mluvili. Odborné studie prokázaly, že pokud jsou v rodině otevřeně projevovány emoce a rodiče s dětmi o nich diskutují, má to pozitivní vliv na rozvoj emoční inteligence⁴²

Důležité pro budoucí duševní vývoj dítěte je, aby vychovatel adekvátně reagoval na neúspěch dítěte. Před tím, než zazní z jeho úst kritika, měl by si uvědomit, jak kritika zní, zda nesměřuje na dítě, ale zda je kritizováno jednání. Dítě by si mělo kritikou uvědomit, že špatné je jeho jednání, nikoli ono samo! Je nutné, aby rodiče byli smířeni s chybami svých dětí.

Několik příkladů, jak lze kritizovat jednání dětí a vyvarovat se kritice osoby dítěte je uvedeno na příkladech v Příloze č. II.

2.5.4. Kompetence

Rodič, jako vychovatel, by se měl snažit svému dítěti usnadnit život tím, že ho naučí zvládnout denní záležitosti bez jeho velké pomoci, pouze s „doprovodem“. Dítě se tím naučí být hrdé samo na sebe, na své kompetence a nebude mít tolik důvodů proč se vztekat. Mnohdy stačí svěřit dítěti jednoduché denní povinnosti či mu dát vybrat ze dvou druhů oblečení, když jde ven (dospělému se rozdíl v barvě může zdát nicotný, pro dítě však může být zásadní). Věci denní potřeby by mělo mít dítě na dosah. Samozřejmě tím nejsou eliminovány veškeré spory, ale může jich značně ubýt. Je samozřejmé, že dítě ve svých pokusech nebude úplně vždy úspěšné. Je důležité být trpělivý a ocenit snahu.

Jak lze motivovat dítě při jeho činnostech je uvedeno na příkladech v příloze č. III.

2.5.5. Hranice

Mnozí rodiče často do výchovy projektují své vlastní zkušenosti z dětství. Při výchově dětí, nejen v období vzdoru, je vhodné, aby vychovatel měl srovnané své cíle a priority. Rodiče by měli být sami se sebou smířeni, měli by věřit svým schopnostem, tolerovat své nedostatky a dokázat si připustit, že budou ve výchově chybovat. Při výchově je důležité stanovit hranice, ale takové, o kterých vychovatel ví, že je dokáže dodržet. Tím, že jsou stanoveny jasné hranice, je stanoven dětem, ale i vychovatelům,

⁴² Srov. KOUČKÁ, P. *Mami, já mám také emoce*. [cit. 11.února 2012] Dostupné na: <http://www.vasedeti.cz/vychova/navyky-a-dovednosti/mami-ja-mam-take-emoce%E2%80%A6/>.

mantinel. Díky hranicím se děti orientují, vidí v nich záchytný bod. Mnohdy mají děti potřebu se s hranicemi konfrontovat, pro zdravý vývoj je tato konfrontace důležitá. Konfrontací dávají děti vychovateli jasný signál, že je potřeba se nad stávajícími hranicemi zamyslet. Stanovování a dodržování hranic je důležité, ale zároveň by se vychovatelé měli naučit být v některých méně důležitých situacích nedokonalí, protože dokonalost děti dokáže sklíčit. Tím, že jim vychovatel ukáže svou nedokonalou stránku, ukáže jim skutečnou pravdu, protože i děti si pak své chyby dokáží lépe odpustit.⁴³

„Děti potřebují čitelné a pevné osobnosti. Cítí-li děti pevnost, jsou schopny se orientovat. Pevnost vytváří hranice, kde však chybí, vládne nejistota.“⁴⁴

Vychovatel by se neměl bát stanovit jasná pravidla, a měl by být důsledný v jejich dodržování, protože jedině jasně dané hranice a pravidla dokážou dětem pomoci určit, kam ony samy patří a vytyčí jejich role ve společnosti. Hranice pomáhají orientaci.

Často se stává, že vychovatelé dlouho přehlížejí překračování hranic. Dělají, že tato porušení nevidí, a tím dávají tím dítěti najevo, že porušování hranic tolerují. V těchto chvílích je nutné zakročit, a to buď trváním na dodržení daných pravidel anebo pozměněním hranic. Hranice nemusejí být rigidní, lze je podle potřeby a věku upravovat. Zásadní věc je, aby vychovatel sledoval situaci a dokázal ji objektivně posoudit a dokázal být ve výchově důsledný. Důsledností nechce vychovatel dítě pokořit. Naopak mu tím dává najevo, že si ho váží a že je pro něj partnerem.⁴⁵

⁴³ Srov. ROGGE, J.U. *Děti potřebují hranice*. S.21.

⁴⁴ Tamtéž. s.23.

⁴⁵ Srov. Tamtéž. s. 31.

3. DRUHÉ OBDOBÍ VZDORU

Druhé období vzdoru v životě člověka se nejčastěji objeví v pubertě, která se u každého objeví v jiném věku a zcela nečekaně. Toto období je velmi citlivé, vznikají mezigenerační konflikty, které jsou mnohem více vyčerpávající, než tomu bylo v prvním období vzdoru u batolat. Boj batolat s rodiči není tak zákeřný jako boj s rodiči v pubertě. Puberta je jakési přechodové období mezi dětstvím a dospělostí a přináší sebou mnoho problémů. Ve všech oblastech života pubescenta dochází k velkým změnám – ve společenské, duchovní, duševní i tělesné. Krize, ke kterým dochází uvnitř osobnosti pubescenta, se mohou často projevat jako společensky nepřijatelné chování navenek.

Obě období vzdoru mají sice jiné projevy, ale mají jednu věc společnou a to, že jak batolata, tak pubescenti si uvědomují svou nezávislost, samostatnost a snaží se všemožně odpoutat od matky.⁴⁶

3.1. Časové vymezení

Období dospívání probíhá během jedné dekády života člověka a to mezi 10 a 20 rokem. Období se dá rozdělit do dvou fází:

- a) Raná adolescence označovaná jako pubescence, která se dá časově ohraničit přibližně mezi 11 a 15 rokem. V tomto období je nejpatrnější tělesné dospívání, kdy dozrávají pohlavní orgány, mění se zevnějšek dospívajícího. Díky hormonálním změnám dochází ke změnám v emočním prožívání jedince.⁴⁷
- b) Pozdní adolescence trvá přibližně od 15 do 20 let. „Pozdní adolescence je především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice.“⁴⁸ Tato druhá fáze dospívání se vyznačuje především hledáním a rozvojem vlastní identity.

⁴⁶Srov. MANOUŠKOVÁ, A. *Období vzdoru č.2-spratek na zabití!* [cit. 29.ledna 2012] Dostupné na: http://zena.centrum.cz/clanek.phtml?old_url=zena/rodicovstvi/vychova-deti/2007/10/18/clanky/obdobi-vzdoru-c-2-spratek-na-zabiti/.

⁴⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.324.

⁴⁸ Tamtéž.

3.2. Emoční vývoj

Během dospívání dochází k hormonální proměně. Emoční labilita se projevuje „kolísavostí emočního ladění, větší labilitou, dráždivostí, tendencí reagovat přecitlivěle i na běžné podněty a nárůstem emočního zmatku. Pubescent ztrácí bývalou citovou jistotu a labilitu.“⁴⁹

Emoční reakce pubescentů jsou ve srovnání s jejich dřívějšími projevy nápadnější a zdají se být ve vztahu k vyvolávajícím podnětům méně přiměřené. Nálady dospívajících bývají velmi rozkolísané a podrážděné, mnohdy i oni sami jsou ze svých nálad zmateni. Velmi dobře toto u pubescentů vystihl Pavel Říčan ve své knize *Cesta životem*: „Jeho nálady bývají labilní, nápadně často se mění, převládají však záporné emoce: rozmrzelost, nepokoj, neklid, horečná aktivita, pak zase apatie hraničící s depresí. Dospívající sám nerozumí tomu, co se s ním děje, vysvětlení hledá přirozeně především v tom, jak se k němu chová okolí.“⁵⁰ Z toho, jak na dospívajícího reaguje okolí, si on sám o sobě dělá úsudek. Mnohdy si ve svém egocentrismu vysvětluje reakce okolí jinak, než jsou ostatními míněny. Jeho emoce jsou vůči sobě velmi často negativní. Dospívající upadají do depresí a jsou sami se sebou nespokojeni. „V období dospívání se zvyšuje tendence k přemýšlení vlastních pocitů, k ulpívání na problému a opakovanému rozebírání negativních prožitků, k tzv. emoční ruminaci. Akcentované zaměření na vlastní emoce obvykle vede k prohlubování jejich intenzity i k dlouhodobějšímu přetrvávání. Zvyšuje se sklon k anhedonii⁵¹, špatné náladě i depresivnímu ladění, a v souvislosti s tím vznikají další problémy, většinou interpersonálního charakteru.“⁵²

Pubescenti jsou velmi vztahovační, veškeré jednání a poznámky okolí si berou velmi osobně, přemýšlejí o nich a většinou si z nich vezmou pouze to negativní. To může mít za následek patologii, např. mentální anorexii, bulimii, apod. Vše velmi souvisí s identitou, tedy s hledáním sebe sama.

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.340.

⁵⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*, s.177.

⁵¹ Anhedonie - neschopnost prožívat kladné emoce a city, neschopnost těšit se z příjemností, neschopnost radovat se

⁵² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.342.

3.3. Identita

„Nejde jen o tvář, nýbrž o celé tělo, povahu, schopnosti a jiné možnosti, jde o to přijmout sám sebe. To je velký a obtížný úkol pubescentního vývoje.“⁵³ Najít svou identitu je složitý úkol a pubescent při hledání sebe sama udělá mnohdy spousty chyb. Při hledání své identity naráží pubescent na různé autority, zde dochází ke konfliktům, které procesu hledání pomáhají. Vývoj identity je dynamický proces.

To, jak sám sebe dospívající vnímá, záleží nejen na tom, jak se sám sobě líbí vizuálně, ale záleží i na tom, jakou má sám se sebou zkušenost. V tomto období je důležité to, jak na pubescenta reaguje okolí, jak sám sebe vnímá ve srovnání s jinými lidmi okolo sebe, zda je oblíbený, jak se líbí druhému pohlaví, zda jej v partě přijímají či naopak nebo zda jím pohrdají. Mnohdy však představy o tom, jak jej okolí přijímá, jsou zkreslené. Často úspěch či neúspěch přičítá jiným skutečnostem, než je způsobily. V pubescentovi jsou nejčastěji vyvolány vůči sobě záporné emoce, a přitom vysvětlení je mnohdy banální a nijak nesouvisí s jeho vzezřením či chováním.⁵⁴

„Jestliže mám už předem pochybnosti o své ceně, o své hodnotě, snadno si vyložím i nepatrné náznaky v chování druhých ve svůj neprospěch, a naopak jsem-li si sám sebou jist, vyložím si stejně nepatrné náznaky ve svůj prospěch. To známe všichni, ale u pubescentů je to obzvlášť výrazné.“⁵⁵ Pavel Říčan ve své knize „Cesta životem: vývojová psychologie“ uvádí, že při hledání identity je důležité to, jak si jedinec sám sebe cení, jaký vývoj mělo jeho sebevědomí a zda důvěřuje svým schopnostem. Dítě by od narození mělo být svými rodiči považováno za nejkrásnější a nejšikovnější dítě na světě, mělo by mít *neotřesitelnou jistotu* v tom, že si je rodiče váží a ctí ho.⁵⁶

Mnohdy jedinec k tomu, aby vybudoval své já, potřebuje patřit do nějaké skupiny lidí, do nějaké party. V této partě se cítí jistější. „Nemusí se zatěžovat zodpovědností za své chování, protože skupina jej individuální zodpovědnosti zbavuje. Vzhledem k tomu se adolescenti ve skupině projevují častěji dominantně až agresivně.“⁵⁷ Je důležité, jakou vztahovou skupinu si dospívající najde. Je dobré, když má dospívající nějaké zájmy, chodí do nějaké skupiny vrstevníků, kteří se věnují nějaké organizované činnosti, např. do sborového zpěvu či skautů. Pro budoucí vývoj je

⁵³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*, s.178.

⁵⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*, s.179.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Srov. Tamtéž.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.409.

vhodné, aby od mala mělo dítě zájem, který má dlouhodobou perspektivu. Tento zájem by měl odpovídat schopnostem a zájmům dítěte. Nejvhodnější je, aby si je dítě určilo samo.

Hledání identity je dlouhodobý a dynamický proces a je potřeba, aby rodiče dětem s tímto, třeba i skrytě, pomáhali.

3.4. Vzdor

Během dospívání se mění vztahy pubescenta s ostatními lidmi. Pubescent zavrhuje svou podřazenost, odmítá rodiče a jakékoli autority, které jasně demonstrují svou nadřazenost vůči němu.⁵⁸ Dospívající neustále s rodiči polemizuje, a to téměř o všem. Rodič řekne A, dospívající už ze zásady řekne B, i kdyby vnitřně věděl, že A je správně. „Dohadování s autoritou a demonstrace jejího odmítání je typickým znakem dospívání. Pubescent ale neútočí na autoritu, aby ji zlikvidoval, ale aby se jí stal sám.“⁵⁹ Od kojeneckého věku klesá závislost dítěte na rodičích. Během každé etapy vývoje dochází k pomalému odpoutávání jedince od rodičů a v každé etapě je tato podoba trochu jiná. Během dospívání dochází k nejzásadnějšímu odpoutání se od rodičů, avšak rodiče jsou, ač si to dospívající neuvědomuje, stále na prvním místě. Jejich opatrné a nenásilné vedení je pro vývoj nesmírně důležité. Autoritativní postoj by měli rodiče použít ve zvláštních situacích.⁶⁰

O co tedy v dospívání vlastně jde? Proč dospívající vzdoruje proti všem a všemu? Výstižně toto popsal Pavel Říčan tak, že každá vzpoura, kterou pubescent prožije, je důležitá pro jeho vývoj a je zcela normální. Každá vzpoura pomáhá při vymanění se ze závislosti na rodičích, a díky vymanění může člověk prožít později zralý citový vztah v partnerském životě. Toto vymanění je potřebné pro normální vývoj, avšak je to zkouška pro vlastní síly.⁶¹

„Dospívající odmítají, aby s nimi rodiče manipulovali a bez ohledu na jejich přání určovali, co by měli dělat. Chtějí se tak omezující vazby zbavit a rozhodovat o sobě sami. Odpoutání od rodiny umožňuje navázat a rozvinout jiné vztahy, které se nakonec stanou základem jejich nového zázemí.“⁶²

⁵⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*, s.346.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*, s.181.

⁶¹ Srov. Tamtéž. s.182.

⁶² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*, s.350.

3.4.1. Projevy vzdoru

Jak se vlastně vzdor vůči rodičům a jiným autoritám projevuje? Jana Jašová ve své knize „Jak přežít soužití s pubertákem“ uvádí, že dospívajícímu během puberty jde hlavně „o okamžik VYMEZENÍ“. Ve sporu mezi dospělým a dospívajícím nejde o to, o co se do nekonečna s námi přou. Jde o to, že dospívající chce být jiný než my. Proto musí mít jiný názor.“⁶³

Vzdor se nejčastěji projevuje tím, že dospívající se s rodiči hádají, mají na většinu věcí odlišný názor, chtějí být jiní, chtějí se vůči rodiči prosadit. Není to ale jen vůči rodičům, ale vůči učitelům a jiným autoritám. V dřívějších dobách byl však jakýkoli odpor vůči rodičům brán jako neposlušnost, dnešní doba je v tomto směru volnější. Rodiče by neměli brát každou výměnu názorů s dospívajícím jako něco špatného.

Odlišný názor, vzpouru proti autoritě, ideálům, způsobu života by měl rodič vnímat pozitivně a s uspokojením. Je to důkaz toho, že uspěl ve výchově. Vychoval totiž sebevědomého člověka, který se nebojí prosadit, říci svůj názor, bojovat za své ideály a který se připravuje k samostatnému životu - který se bude odlišovat od toho, který žil dosud s rodiči.⁶⁴

Vzdor se však nemusí projevovat jen hádkami, ale i změnou „zajetého“ životního stylu. Chlapci se mohou přestat starat o svůj zevnějšek, naopak dívky se mu přehnaně věnují, do slovníku se dostávají vulgarismy. Dospívající se již nechce dobrovolně účastnit jakýchkoliv aktivit s rodiči, mění se šatník a chování dospívajícího a to jen proto, že se dostavila puberta a s ní vzdor proti zajetému životu a snaha vymanit se od rodičů.

V tomto období je pro pubescenta vysokou hodnotou svoboda.⁶⁵ Ta by však měla být podmíněna důvěrou obou stran. Rodič respektuje pubescenta za předpokladu, že pubescent dodržuje daná pravidla - i když v tomto období je tak nerad přijímá. Důvěru a respekt určuje předchozí výchova a vzájemný vztah. Pokud jsou v rodině pozitivní vzájemné vztahy, může to znamenat pro rodiče méně starostí v pubertě. Pokud vzájemné vztahy v rodině nefungují, je zde vysoké riziko, že dospívající si ve vzpouře proti rodičům najde pomoc, např. ve formě drog, alkoholu, v kriminální činnosti, v nějakém extremistickém hnutí či v sektě.

⁶³ JAŠOVÁ, J. *Jak přežít soužití s hubertákem*, s.33.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s.38.

⁶⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*, s.183.

Další z projevů je odpoutávání se z vázanosti na rodině, což se bere jako jeden z úkolů dospívání. Tento proces představuje velkou zátěž pro obě strany. Rodiče se obávají, že v této době své dítě ztratí. To však není cílem dospívání, jde zde převážně o vytvoření zdravějšího a vyrovnanějšího vztahu mezi rodiči a dětmi. Děti se sice chovají, jako by jim na rodičích nezáleželo, ale ve skutečnosti proměny nálad znamenají „potřebu dospívajícího překonat vazbu, která by byla pro další vývoj jeho osobnosti omezující.“⁶⁶

3.5. Výchovné styly

Není jednoduché v době rané a pozdní adolescence s dítětem jednat. V následujících kapitolách je uvedeno několik principů, které mohou být důležité pro vzájemné porozumění.

3.5.1. Partnerství a autorita

Jak už bylo zmíněno, pro pubescenta je velikou hodnotou svoboda. K hodnotě svoboda je výstižné motto od Jana-Uwe Roggeho: „Partnerství a autorita si nemusí odporovat.“⁶⁷ Ve většině rodin, v období vzdoru, existují denně situace, kdy rodiče po pubescentovi něco požadují, ale ten to nechce udělat nebo má na věc jiný názor. „Rodiče trvají na určitých hranicích, zatímco děti je vidí – a možná i cítí – jinak. Více či méně jasné nároky, jež vznášejí rodiče, vyvolávají u dětí vzdor.“⁶⁸ Děti v tomto období reagují na rodiče negativně, rodiče jako vychovatelé chtějí mít poslední slovo a pubescenti také, je to vždy jako hra „kdo z koho“. Tento postoj není nutný, pokud je mezi rodiči a dětmi partnerský vztah. Na partnerském vztahu se však musí pracovat od narození, neobjeví se ze dne na den. Je to těžká práce, která přináší velké úspěchy.

Paul Watzlawik (...) navrhl postup, který nazval „iluze alternativ“. Podle Paula Watzlawika se partnerský způsob výchovy nevyklučuje, rodiče ale vždy určují základní rámec. Jde o to, že rodiče od dítěte něco požadují, ale dají mu možnost podílet se na rozhodování a to v předem dané míře a domluveným způsobem. Nevzniká tedy diskuze o tom, co rodič požaduje, ale například o tom, kdy a jak to dítě vykoná.⁶⁹ Například

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s.350.

⁶⁷ ROGGE, J.U. *Rodiče určují hranice*, s.38.

⁶⁸ Tamtéž, s.39.

⁶⁹ Srov. ROGGE, J.U. *Rodiče určují hranice*, s. 39.

rodiči jde o to, aby si dospívající uklidil pokoj, ten to akceptuje a určí si sám, který den v týdnu se bude úklidu věnovat. Mnohdy se tímto dá předejít každodenním konfliktům.

3.5.2. Být osobnost

Mnohdy vychovatelé používají ve výchově odměn a trestů. Neuvědomují si, že tvrdší tresty a odměny mají význam pouze určitou dobu, po čase jejich význam zmizí. Pokud jsou ve výchově používány odměny a tresty, děti zkoušejí smlouvat. Jakmile dosáhnou svého, začnou být vzdorovité jako předtím. Pokud rodič přistoupí na hru smlouvání, odměn a trestů, vždy vyhrají děti. Mechanismy dětí, aby dosáhly svého, jsou téměř dokonalé.⁷⁰

S dětmi by se nemělo smlouvat, protože odměny budou dříve či později vyčerpány a tresty mohou být potom těžšími a těžšími, což určitě není tím správným výchovným postupem. Velmi se mi líbí pravidlo, které Ronald G. Morrish ve své knize „12 klíčů k důsledné výchově“ v tomto smyslu použil a to: „Pokud dnes o poslušnosti diskutujete, budete o ni zítra prosit!“⁷¹ Nejde však o nějaký diktát pravidel, kde by dítě bylo pouze pasivním příjemcem, ale jde o to, aby rodiče a dítě bylo partnery. K tomu je potřeba, aby si dítě svých rodičů vážilo, aby pro své dítě byli osobností.

Většina dětí pozná, když mají rodiče vnitřní problém se stanovováním hranic a formulací pravidel, poznají, že rodiče mají problém s vyvozením důsledků. Většina dětí těchto problémů, které má rodič, využije a příště dokáže být ještě důmyslnějšími.⁷²

Vhodné je, pokud se rodič stane pro dítě autoritou, osobností a kamarádem zároveň. Dítě se pak podle něj ve svém chování orientuje, což je žádaný stav. Děti „potřebují emocionální pouto, aby se mohly rozvíjet, vytvářet svou sebeúctu a budovat vlastní identitu.“⁷³ Neznamená to, že pubescenti ve zdravě fungující rodině nevzdorují, ale vzdor je součástí hry, kdy pubescenti odporem, který vyjadřují rodiče na jejich jednání, si skoro nevědomky osvojují pravidla.

„Výchova je vztah a ke vztahu patří i třenice“.⁷⁴

⁷⁰ Srov. MORRISH, R.G. *12 klíčů k důsledné výchově*, s.35.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Srov. ROGGE, J.U. *Rodiče určují hranice*, s.41.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ ROGGE, J.U. *Rodiče určují hranice*, s.42.

3.5.3. Respekt

Pravidla chrání před mnoha nebezpečnými situacemi, jež se vyskytují v životě. Pravidla dokážou vnést do každodenního života řád a díky nim jsme schopni předvídat, a tím je nám dodán pocit bezpečí. Pravidla však mají význam pouze tehdy, pokud ti, kdo mají oprávnění je požadovat, trvají na jejich dodržování.⁷⁵

Mnohdy se stává, že rodiče nejsou stoprocentně důslední, domnívají se, že drobné prohřešky se dají „ignorovat“. „Ve skutečnosti jedinou nevychovaností, kterou byste měli ignorovat, je vynucování si pozornosti, neboť právě toto chování je odpovědí na ignorování. Pokud však budete ignorovat vzdorovitost, bude nabývat na síle. To proto, že děti věří, že: Chování, které ignorujete, je chováním, které připouštíte!“⁷⁶ Je důležité, aby rodiče neignorovali ani drobnost, a aby se s dětmi konfrontovali. Nejde o to, aby rodič dítě trestal, tresty nemají dlouhodobý efekt, ale aby na dítě reagoval. Vychovatel by si měl uvědomit, že trest má význam tehdy, pokud se vyskytuje zřídka, potom může mít skutečně vliv. Více efektivní je „trvání na svém“. Je nutné v dítěti vypěstovat návyk, že to co vychovatel řekne, platí. Není pak potřeba trestat či dítě odměňovat.⁷⁷

Jsou případy, kdy bez trestu či nějaké motivace ve formě odměny to nejde. Trest by v těchto případech měl být vnímán pouze jako trest, nic jiného. „Trest nenaučí děti zodpovědnosti a smyslu pro spolupráci. Nikdy nedokáže nahradit dohled a řízení. Co však trest určitě dokáže, je, že předá zřetelné sdělení o tom, že: NE, znamená ne!“⁷⁸

Vychovat dítě je velmi náročný úkol, děti zkoušejí rodiče vydírat, zraňují je. Výchova dítěte však není soutěž v popularitě. To co rodiče potřebují je respekt, nikoli uznání, že to co dělají, děti schvalují.⁷⁹

Při výchově k respektu je nutné si uvědomit, že „respekt je obousměrná ulice. Budete-li ignorovat jejich práva a potřeby, bude velmi obtížné je naučit respektu k právům a potřebám druhých. To je důležité zejména v období jejich dospívání, kdy se u nich vyvíjí nezávislost. Nic nezklame očekávání dospívajících více než dospělí, kteří nemají respekt a pochopení pro potřeby adolescentů.“⁸⁰

⁷⁵ Srov. MORRISH, R.G. *12 klíčů k důsledné výchově*, s.61.

⁷⁶ Tamtéž, s.62.

⁷⁷ Srov. Tamtéž. s.63.

⁷⁸ Tamtéž. s.65.

⁷⁹ Srov. Tamtéž. s.64.

⁸⁰ MORRISH, R.G. *12 klíčů k důsledné výchově*, s.68.

Vychovatel by měl být dítěti příkladem v tom, co dělá, protože to co dítě vidí, napodobuje. Nápodoba je ve výchově velmi důležitým činitelem. Pokud vychovatel chce, aby dítě nekradlo, nebude krást ani on.⁸¹

„Používejte svoji autoritu moudře. Každá moc má přirozenou tendenci být zneužita a vy musíte tvrdě pracovat na tom, abyste do této pasti neupadli.“⁸²

3.5.4. Mít srdce

„Výchova jde nejlépe od srdce, nikoli od ruky.“⁸³

Úvodní motto vystihuje celou tuto podkapitolu. Je mnohdy velmi náročné, zachovat v jednání s dospívajícím klid a neukvapit se, ale je důležité se v těchto chvílích ovládnout. Pokud totiž vychovatel použije tělesný trest, musí mít na paměti, že tím snižuje důstojnost dospívajícího a ten v tomto citlivém období toto ponížení velmi těžce ponese.

„Výchova od srdce má na dítě nejsilnější vliv, protože používá nejpřirozenější, ale také nejmocnější odměny a následky.“⁸⁴ Mnohdy je pro dítě větším trestem to, když vidí, jak zranilo rodiče svým chováním, než když mu rodič fyzicky ublíží. Tento model by ale nebyl pravdou, pokud by mezi rodiči a dítětem nefungoval vzájemný respekt a úcta. Opět je zde původ v raném dětství, které dává směr vzájemnému budoucímu chování.

Často se stává, že rodiče po dítěti nic nepožadují, nechají si vše líbit, bojí se, že je dítě nebude mít rádo. Dítě dokáže tyto pocity vycítit a zneužít jich ve svůj prospěch. Jak již bylo řečeno, výchova není o popularitě, jde o vštípení základních hodnot a o stanovení hranic. Rodiče tímto jednáním dokazují dítěti svou lásku⁸⁵

Pokud má vychovatel na pubescenta nějaké požadavky a ten mu v návalu vzteku řekne, že jej nesnáší, neznamená to, že pubescent svého rodiče skutečně nenávidí, to, co v něm vyvolalo odpor a negativní emoce je zákaz, který zazněl. Zákaz nemá trvalý vliv na lásku k rodičům, to co může pubescenta znejistět je spíše to, když rodiče poleví ve svých omezeních a pravidlech. Tato změna může navodit v pubescentovi nejistotu a úzkost. Není tedy žádoucí polevovat, pokud chceme, aby se pubescent cítil jistě⁸⁶

⁸¹ Srov. Tamtéž.

⁸² MORRISH, R.G. *12 klíčů k důsledné výchově*, s.68.

⁸³ Tamtéž. s. 102.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Srov. Tamtéž. s.104.

⁸⁶ Srov. MORRISH, R.G. *12 klíčů k důsledné výchově*, s.104.

Výchova od srdce neznamená pubescentovi vše dovolit, tím by mu spíše vychovatel ublížil, ale stanovit mu hranice, které ho budou chránit.

II PRAKTICKÁ ČÁST

A. Matěj

Pro první kasuistiku jsem si vybrala chlapce Matěje 2.5 roku a jeho matku paní Lenku, které je 30 let. Rodiče vychovávají syna v úplné rodině, otec Marek se na výchově velkou měrou podílí, ale spíše o víkendu, protože přes týden je od 8 hodin do 18 hodin v práci. Otec syna přes týden každý večer koupe a uspává. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání v ekonomickém směru.

Výchova paní Lenky je, jak sama přiznává, autoritativní. Paní Lenka je velmi sebevědomá žena, která nemá ráda jakýkoli odpor.

Příklady vzdoru Matěje:

- Když mu matka oblékne čepici, on si ji okamžitě sundá a musí si ji nandat sám, to samé s obouváním bot.
- Nechce chodit venku za ruku, chce chodit sám, pokud jej matka vezme za ruku, okamžitě se vzteká.
- Hází hračkami.
- Když si hraje s dětmi, nesnese, aby si děti půjčily jeho hračky, pokud se tak stane, hodí hračkou po dítěti.
- Neumí se s vrstevníky o nic dělit – o hračky, o jídlo...
- Odmítá se učit cokoli nového.
- Kouše slabší a mladší děti kolem sebe a to aniž by mu cokoli udělali.
- Odmítá si zkoušet v obchodě oblečení, v obchodních domech dělá scény, vzteká se, neposlouchá.
- Odmítá jíst oběd, občas vyhodí jídlo z talíře.

Paní Lenka jakýkoli odpor svého syna vnímá jako neposlušnost. Období vzdoru neuznává jako životní etapu. Provokativní chování svého syna bere jako neposlušnost a výzvu pro své výchovné praktiky.

Paní Lenka řeší synovu „neposlušnost“ takto:

- Pokud jde o sundávání čepice a bot, je benevolentní a nechává Matěje, aby si nandal čepici i boty sám, bere tuto synovu snahu jako velké plus pro jeho budoucí vývoj a podporuje jej v tom.
- Pokud jde o chození za ruku venku, naučila Matěje, že za ruku musí bezpodmínečně jít, pokud budou přecházet silnicí a na rušných ulicích. Pokud budou v „bezpečné zóně“, může chodit sám, bez držení za ruku.
- Pokud hází hračkami, hračku mu vezme a schová ji, dokud si neuvědomí, že s hračkami se nehází.
- Pokud hodí hračkou proti jinému dítěti, dá Matějovi přes zadek.
- Pokud se nechce s dětmi dělit o jídlo, hračky, matka se mu snaží vysvětlit, že se dělit musí a donutí jej k tomu.
- Pokud se Matěj odmítá učit něco nového, např. nechtěl se učit jezdit na odrážedle. Každý den mu rodiče vysvětlovali, jak na něj musí nasednout a jak se odrazit, dokud se „to“ v něm nezlomilo (takto to definuje paní Lenka).
- Pokud kousne druhé dítě, matka jej vždy uhodí přes ruku.
- Když si nechce oblékat v obchodě oblečení, rodiče jej už k tomu nenutí. Když jdou do obchodního domu, dají mu do kočáru jídlo a pití, než Matěj dojí, musejí mít nakoupeno a být z obchodního domu pryč.
- Když Matěj nechce jíst oběd, či hodí jídlem z talíře, matka jej okamžitě od jídla vezme, dá mu přes zadek a Matěj již jíst nedostane. Pokud se Matěj vzteká i dál, přinutí ho z místnosti odejít do pokoje a může přijít až „se srovná“.

Výchovné styly, které matka používá:

- Lenka se snaží *předcházet konfliktům*, nechává syna obout si boty, jdou raději dříve z bytu, aby se syn mohl obout sám. Když ví, že syna stresuje pobyt v obchodním domě a zkoušení si věcí, nechá jej raději v kočárku a zásobuje jej jídlem a pitím.
- Lenka na svého syna *reaguje*, mnohdy jsou její reakce v afektu a syna často trestá fyzicky, ale minimálně v polovině případů se se synem snaží o vzniklé situaci či konfliktu hovořit a snaží se mu vše vysvětlit.

- Lenka se snaží, aby její syn získal *kompetence*, snaží se jej v jeho snahách o náročnější činnosti podporovat, neodrazuje jej.
- Lenka má určeny *hranice*, které musí syn bezpodmínečně a bez výhrad dodržovat.
- Lenka svého syna dost často *trestá* fyzicky, sice jde „pouze“ o pár ran přes zadek. Často mezi ní a synem *nedochází k citové konfrontaci*, jde pouze o jednostranné požadavky ze strany matky.

Ve výchovném stylu matky je jednoznačně vidět a sama to i přiznala, že neřeší příliš to, jak se syn cítí. Lenka chce, aby její syn byl vychovaný, bez výhrad poslouchal, aby byl tvrdý a netrpěl „žádnými rozmary“ jako jiné děti. Říká, že její výchova jde od srdce, že nad tím, jak na synovo chování reaguje, příliš nepřemýšlí. Sama říká, že 99% jejích kamarádek ve stejných situacích reaguje úplně jinak. Paní Lenka o jednání kamarádek mluví opovržlivě. Děti kamarádek vidí jako rozmazlené a nevychované.

B. Nina

Pro druhou kazuistiku jsem si vybrala Ninu, které jsou 3 roky a její matku paní Alenu, které je 30 let. Nina žije v úplně rodině. Otec, pan Michal, je podnikatel a politik a jezdí každé ráno v 7 hodin do zaměstnání, přijíždí kolem 21 hodiny, kdy Nina již spí. S dcerou je pouze pár hodin o víkendu, na výchově se skoro téměř nepodílí. Rodina je velmi dobře finančně zajištěna, mají vilu na vesnici, materiální zabezpečení nechybí. Paní Alena je doma s Ninou, která nechodí do školky. Otec má vysokoškolské vzdělání ekonomického směru, matka vystudovala střední školu.

Paní Alena svou výchovu definuje jako benevolentní, dcera má vše, na co si vzpomene, matka s dcerou tráví veškerý čas, oboje prarodiče jsou daleko, na vesnici nemají pro děti skoro žádné kulturní vyžití. Nina je na matku velmi fixovaná a je, dle slov matky, rozmazlená.

Příklady vzdoru Niny:

- Nina je velmi vzteklá, pokud se jí cokoli nelíbí, začne křičet, házet vším, co jí přijde pod ruku, svůj negativní postoj umí dát jasně najevo.
- Nina nesnese pomyšlení, že by se měla dělit s kýmkoli o matku. Pokud přijedou bratři paní Aleny či jiná návštěva, kde je muž, Nina se zavře v pokoji a vydrží

i 6 hodin plakat- dokud oni neodjedou. Pokud se k ní někdo cizí, kdo je u nich v rodině na návštěvě přiblíží, začnou se u ní objevovat rysy hysterie.

- pokud něco Nina chce a okamžitě to nedostane, dostane, dle matky, hysterický záchvat.
- Nina si sama chce vybírat oblečení, odmítá to, co jí matka připraví.

Paní Alena ví, že dcera prochází obdobím vzdoru, snaží se všechny rozmory své dcery tolerovat, ale její tolerance je až příliš velká. Sama ví, že by na spoustu věcí měla reagovat jinak a zasáhnout, ale má strach. Paní Alena věří, že jakmile „odejde“ období vzdoru, její dcera Nina se „srovná“.

Paní Alena na chování dcery reaguje takto:

- Pokud Nina hází věcmi, paní Alena ji nechá, pouze pokud by šlo o nějakou dražší věc, říká, že by zasáhla. Křičení dcery se snaží nevnímat.
- Když přijede do rodiny návštěva a Nina nechce vyjít z pokoje, matka ji tam nechá tak dlouho, dokud sama nevyjde, což se většinou nestane. Když je Nina zavřená v pokoji snaží se matka za ní několikrát dojít a prosit ji, aby přišla mezi ně do pokoje, tyto pokusy matka absolvuje asi 3x. Občas za Ninou zkusí zajít do pokoje i návštěva, např. bratr paní Aleny, to však Nina začne velmi křičet a plakat. Mnohdy se stane, že návštěva Ninu ani nevidí. Pokud se stane, že Nina vyjde z pokoje, sedne si na matku a ta nesmí nikam odejít, musí být na místě, matka i toto toleruje.
- Hysterický záchvat za účelem dosáhnout svého plní svůj cíl, matka nakonec ve třech případech ze čtyř, dceři koupí, co ona chce.
- Pokud jde o výběr oblečení, matka dceři vyndá vždy 3 kompletní kombinace a nechá ji vybrat si, co chce na sebe. Toto se zatím bez výhrad daří a Nina nepožaduje ještě k výběru jinou variantu.

Výchovné styly, které matka používá:

- Matka ví, že si Nina sama chce vybírat oblečení a tak jí připraví několik variant, ze kterých si může sama vybrat, matka se *snaží tímto jednáním předcházet konfliktům*.
- Matka Ninu *netrestá* fyzicky, ani ji jinak citově nevydírá. Spíše se podřizuje dceřiným rozmarům.
- Matka se snaží na dceřino chování *reagovat*, ale její reakce na dceru nejsou stylu výchovného. Má snahu s Ninou hovořit, ale spíše ji přemlouvá, prosí, ustupuje jí,

nechá sebou velmi manipulovat. Pokud si dcera přeje, aby paní Alena neodešla z místnosti, matka toto strpí, místo aby se snažila vysvětlit, že toto není možné, probrala to s ní a odešla. Reakce matky nejsou adekvátní a sama uznává, že by měla reagovat ve většině případů úplně jinak.

- Matka se snaží dceři dát *kompetence*, nechává ji vybrat si z oblečení a podobné drobnosti týkající se její osoby. Jiné kompetence však Nině nejsou matkou svěřeny. Matka uvedla, že Nina nemá ani jednu povinnost, se kterou by matce pomáhala v domácnosti. Matka ji ani nenechá vyhodit do koše papír, nemají žádný společný rituál, který by spolu ohledně chodu domácnosti vykonávaly.

Výchovné styly, které matka nepoužívá:

- Nina nemá stanoveny téměř *žádné hranice*. Pokud matka hranice stanoví a Nina je poruší, matka porušení ignoruje. Matka sama uvedla, že je nedůsledná a má velký problém se stanovením jakýchkoli hranic. Také uvedla, že má strach z toho, že pokud bude na dceru tvrdá, ta ji přestane mít ráda.

Paní Alena si sama uvědomuje, že jí při výchově chybí manžel. S dcerou jsou převážně samy a matce vnitřně dělá radost, jak moc je na ni dcera fixovaná. Nemá takový pocit, samoty. Matka připouští, že jí dcera „přerůstá přes hlavu“. Stále si však myslí, že je čas na to, ji řádně vychovat. Když je s jinými matkami a jejich dětmi, obdivuje je, jak jsou pevné a zároveň si jich děti váží a mají své matky rády. Paní Alena je jinak sebevědomá žena, v ostatních oblastech života je schopna cokoli zařídit.

C. Aneta

Jako třetí kazuistiku jsem si vybrala 16ti letou dívku Anetu 16 let a její rodiče. Matku paní Miroslavu 39 let a pana Oldřicha 41 let. Aneta žije v úplné rodině, má staršího bratra, který již s ní a s rodiči nebydlí. Matka pracuje jako zdravotní sestra v nemocnici a otec pracuje je elektromontér. Oba rodiče mají o dceru velký zájem, věnují se jí, vymýšlí různé společné aktivity, snaží se jí být oporou a zároveň se snaží být ve výchově důslední. Rodiče sami sebe charakterizují jako vstřícní a důsledné. Ve výchově uplatňují stejné výchovné metody a jsou si vzájemnou oporou.

Příklady vzdoru Anety:

- Aneta nosí i přes zákaz rodičů piercing v jazyku.
- Aneta má jasně stanovený čas, kdy se má večer vrátit domů, ten však opakovaně nedodrжуje. Vždy přijde minimálně o hodinu déle.
- Anetin pokoj je jedno velké, jak říká paní Miroslava, „smetiště“. Udržování pokoje a pravidelný úklid pro ni nejsou prioritou. A proto nechává na různých místech oblečení, knihy i obaly od jídla.
- z Anetina oblečení je neustále cítit zápach cigaretového kouře. Aneta tvrdí, že nekouří.
- Aneta se odmítá účastnit společných kulturních aktivit, např. chodit s rodiči do kina či divadla.

Anetini rodiče vnímají její chování jako vzpouru proti nim, vnímají její chování velmi osobně. Oba si uvědomují, že dcera je v pubertě, a stává se dospělou bytostí, ale s jejím bratrem nemají zkušenosti obdobného rázu. Proto se jim Anetiny negativní reakce vůči nim zdají „nenormální“. Matka uvádí, že se s dcerou vzdalují. Aneta se odmítá s čímkoli matce svěřit, dříve s tím problémem neměla.

Jak řeší rodiče Anetino chování:

- Pokud Aneta přijde pozdě, má na další týden zakázáno chodit mezi vrstevníky. Tento zákaz způsobí, že přes příští týden Aneta dohodnutý čas dodrží. Následující týden se však opakuje pozdní příchod. V rodině se neustále střídají včasné a pozdní příchody. Rodiče se snaží dceři vysvětlit důvody stanovení příchodů - mají o ni strach, Aneta na toto nereaguje.
- Aneta si odmítá uklidit pokoj. Paní Miroslava v domnění, že si dcera uvědomí svoji nepořádnost, v dceřině nepřítomnosti pokoj uklidí sama. Ta matčino jednání ignoruje a za týden je v pokoji opět nepořádek.
- Rodiče se domnívali, že Aneta kouří. Na přímý dotaz odpověděla záporně a trvala si na svém. Matka u ní objevila krabičku cigaret, chtěla si o tom s Anetou promluvit. Aneta však reagovala podrážděně a matky chování vnímala jako zásah do soukromí. Rodiče mají v současné době obavy s Anetou hovořit a zasahovat do jejích věcí. Téma kouření je tabu.
- Pokud Aneta nechce jít s rodiči do kina, začali to tolerovat. Dříve se snažili Anetu motivovat ke společným aktivitám, nyní respektují Anetino přání být doma, pokud s nimi odmítne jít, nijak na to nereagují.

- Piercing rodiče tolerují.

Výchovné styly, které rodiče používají:

- Rodiče popisují, jejich vztah s dcerou jako velmi vřelý. Do období puberty neměli s dcerou problém v komunikaci. *Partnerství a autorita* zde fungovala – do období puberty. V současné době dcera žádnou autoritu neuznává. Paní Miroslava až při našem rozhovoru uznává, že autoritu si svým chováním podrývá sama, přebírá za dceru její kompetence. Jak sama uvádí, dcera ji nevidí jako partnera, ale s matkou manipuluje. Matka chce jejich vzájemné vztahy zlepšovat a být větší osobností. Chtějí s manželem s dcerou promluvit o jejich kompetencích a dát jí tím najevo, že je pro ně partnerem.
- Výchova Anety je určitě výchova srdcem, ale i zde musí být stanoveny hranice. Ty však rodiče zatím nestanovily. Paní Miroslava i pan Oldřich uvádějí, že jsou příliš benevolentní a to z důvodu, aby se Aneta necítila svázána, aby měla „svobodu“. Na otázku, kde má „svoboda“ dcery hranice, krčí oba rameny. Aneta cítí tuto nejistotu rodičů, a ačkoli jsou oba ve výchově citliví a dceru respektují, ona jejich vstřícný přístup v tomto období nedokáže ocenit.

Výchovné styly, které rodiče nepoužívají:

- Rodiče ve výchově používají *tresty*, a to formou zákazů. Jak sami uznávají, zákazů je mnoho, často se v nich ani oni sami neorientují a proto leccos dovolí, ač to minulý den zakázali. Mnohdy se stane, že jeden rodič dá zákaz a druhý o něm neví a dceři zakázanou věc dovolí. Aneta z jejich chování cítí, že nejsou pevní a jednotní v určování hranic a logicky toho zneužívá. Rodiče připouštějí pocity strachu a to ve smyslu, že dceru „ztratí“ a nebudou jí dobrými „partáky“.
- V tomto období rodiče vnímají nedostatek *respektu* ze strany dcery. Často ignorují drobné prohřešky, viz.piercing. Uvádějí, že až nyní pochopili, že přehlédnutím dceřina piercingu jí dali svůj souhlas. Uznali, že pokud na něco řeknou ne, občas se stane, že z „NE“, je po dceřině přemlouvání „ANO“

Rodiče pochopili, že jejich snaha být tolerantní je dcerou spíše zneužívána. Uvědomili si potřebu sjednocení výchovných metod. Rodiče podotýkají, že mnozí jejich známí, mají s výchovou svých dětí stejné problémy jako oni., v mnoha případech jsou vztahy rodič – dítě ještě více vyhrocené. Jejich jistotou je vřelý vzájemný vztah s dcerou od útlého věku. Mají na co navázat v nynější složité situaci, kdy mají pocit nedostatku uznání ze strany dcery. Rodiče připouštějí dosavadní benevolentnost ve výchově, ale

uvědomují si vzájemnou oporu. Sami říkají, že je zde velká šance s dcerou opět navázat zdravý vztah.

Diskuze

Rodiče se během rozhovorů podívovali nad tím, že aniž by četli nějakou knihu o výchově, používají nevědomky alespoň jeden z výchovných stylů. Jak sami uvedli, bylo to pro ně příjemné zjištění. Všichni rodiče potvrdili, že jim to dalo pocit jistoty ve výchově.

Rodiče ve třetí kazuistice měli největší zájem zjistit, co by jim s výchovou dcery Anety mohlo pomoci. Jsou velmi otevření psychologickým přístupům. Uměli si přiznat chyby. Zatvrzelost proti výchovným stylům a sebevědomí ve výchově bylo velmi patrné u první kazuistiky. Paní Lenka používá výchovné styly nejčastěji. Paradoxní je, že je jejich největším odpůrcem. U paní Lenky bylo shledáno, že k jejich užití sahá nevědomky.

Absence sebevědomí, které má na výchovu dětí značný vliv, je patrné u druhé kazuistiky. Paní Alena sebou nechává manipulovat. Pozitivní na situaci je, že paní Alena je velmi otevřená psychologickým přístupům a o své rodinné situaci se rozhodla promluvit s odborníkem. Paní Alena na konci rozhovoru pronesla, že její „nečinnost“ může mít fatální důsledky na vývoj dcery.

Velmi příjemné na praktické části bylo sledovat to, jak se rodiče dokázali zamyslet nad svou výchovou, že dokázali přiznat své chyby a uvažovat i o odborné pomoci. Sympatické bylo, že i striktní odpůrkyně, paní Lenka, dokázala připustit účinnost výchovných stylů a existenci vývojové etapy – období vzdoru.

ZÁVĚR

Smyslem a cílem této bakalářské práce bylo bližší seznámení se s obdobím vzdoru, které se ve vývoji člověka objevuje dvakrát za život.

V teoretické části se podařilo - rozdělením období vzdoru do třech kapitol, popsat jednotlivá období podrobněji. V každé, ze tří kapitol, je obecná charakteristika pro dané období. V kapitole dvě a tři - jsou navíc konkrétní specifika, která daná období charakterizují. Je zde emoční vývoj a vývoj identity, jak se vzdor v konkrétním období projevuje a některé výchovné styly, které mohou při výchově pomoci.

V teoretické části jsem popsala kazuistiky tří rodin. Vybrané rodiny mi poskytly podrobnější informace o jejich sociálním a rodinném zázemí a informace o tom, jaký je jejich přístup k výchově jejich dítěte. Každá rodina popsala, jak se projevuje vzdor u vlastního dítěte, jaký mají na svou výchovu názor a jak sami sebe jako vychovatele hodnotí. Dotazováním bylo dále zjišťováno, jak rodiče jednotlivé projevy vzdoru s dítětem řeší. Následně bylo společně určováno, zda se k jejich reakcím na dítě dá přiřadit některý z výchovných stylů uvedený v teoretické části. Rozhovory s rodiči bylo zjištěno, že teorie s praxí se u výchovy dětí dost prolíná.

V bakalářské práci bylo dosaženo cíle komplexním shrnutím období vzdoru v batolecím a pubertálním období. V práci jsou popsány jednotlivá období s jejich specifiky a je zde učiněn komplexní přehled tohoto období.

V praktické části bylo cílem práce zjistit, zda rodiče používají výchovné styly z teoretické části. Rozhovory s rodiči bylo dokázáno, že rodiče výchovné styly, které jsou uvedeny v teoretické části, používají. K jejich užití sahají velmi často a nevědomky. Ve třech kazuistikách jsou názorně popsány případy vzdoru a reakce rodičů na ně. Je zde znázorněno, jaké styly k výchově rodiče používají častěji a jaké méně často. Z kazuistik je patrné, že u batolat jednájí rodiče více instinktivně než u dospívajících dětí. Naopak rodiče dětí v pubertě si dokážou přiznat chyby více než rodiče dětí v batolecím věku.

Použití výchovných stylů je individuální záležitost. Při výchově velmi záleží na sebevědomí rodičů a na jejich důslednosti. Základem výchovy je partnerský vztah založený na důvěře.

Uvědomuji si, že žádný z výše uvedených výchovných stylů nelze paušalizovat, taktéž nelze přesně určit, jak se dítě bude v období vzdoru chovat.

Podrobné seznámení s komplikovaným obdobím vzdoru u batolat a dětí v pubertě mi velmi pomůže při výkonu mého povolání, kdy jako pracovnice orgánu péče o dítě, řeším výchovné problémy takřka denně. Z poznatků, ke kterým jsem během psaní bakalářské práce došla, mohu nyní pomoci rodičům odstranit jejich špatné chápání výchovy a kompetentně je odeslat na specializované pracoviště.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BACUS, A. *Mé dítě si věří*, 1.vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-296-6

BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*, 1.vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-743-4

JAŠOVÁ, J. *Jak přežít soužití s pubertákem*, Praha: Fortuna Libri, 2009, ISBN 978-80-7321-446-3

KAST-ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*, 1.vyd. Brno: Computer Press, 2008, ISBN 978-80-251-2042-2

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, 5.vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-504-2

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, 4.vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-325-3

MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?*, 6.vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-270-6

MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově člověka*, 1.vyd. Praha: Grada, 2005, ISBN 978-80-247-0870-6

MORRISH, R. G. *12 klíčů k důsledné výchově*, 2.vyd. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-557-8

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran*, 6.vyd. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-589-9

ROGGE, J. U. *Děti potřebují hranice*, 4.vyd. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-634-6

ROGGE, J. U. *Rodiče určují hranice*, 1.vyd. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-990-9

ROGGE, J. U. *Výchova dětí krok za krokem*, 1.vyd. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-249-2

ŘÍČAN, P., *Cesta životem: vývojová psychologie*, 2.vyd. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-124-7

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0956-8

Elektronické dokumenty

Batole. [cit.25.února 2012] Dostupné na: <http://batole.wz.cz/clanky/batole.htm>

HUŠKOVÁ, P. *Jsem batole. A tohle dělat nebudu!* [cit.29.ledna 2012] Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/jsem-batole-a-tohle-delat-nebudu/>

KOHOUTEK, R. *Anhedonie.* [cit. 20. února 2012] Dostupné na: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=anhedonie

KOUČKÁ, P. *Mami, já mám také emoce.* [cit. 11.února 2012] Dostupné na: <http://www.vasedeti.cz/vychova/navyky-a-dovednosti/mami-ja-mam-take-emoce%E2%80%A6/>

MANOUŠKOVÁ, A. *Období vzdoru č.2-spratek na zabít!* [cit. 29.ledna 2012] Dostupné na: http://zena.centrum.cz/clanek.phtml?old_url=zena/rodicovstvi/vychova-deti/2007/10/18/clanky/obdobi-vzdoru-c-2-spratek-na-zabiti/

METALOVÁ, L. *Eriksonova teorie osobnosti.* [cit.30.ledna 2012]. Dostupné na : <http://psychologie-metalova.cz/clanky/osm-veku-zivota.html>

MLČOCH, Z. *Období vzdoru u dítěte – kdy nastupuje a jak ho řešit?*[cit.30.ledna 2012]. Dostupné na: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/vychova-deti/obdobi-vzdoru-u-ditete-kdy-nastupuje-a-jak-ho-resit>.

Česká televize [on line]. Praha: Česká televize, Posl.úpravy 11.1.2012 Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/11.1.2012/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Reakce na chování dítěte

Příloha II. Kritika chování dítěte

Příloha III. Motivace dítěte

PŘÍLOHY

Příloha č. I.

„Je mi moc líto, že...“

Věty, které začínají slovy „Je mi moc líto, že...“, mají mnohem větší váhu než užití poznámek typu: „Nepřeháněj, prosím tě...“ nebo „To není zase tak strašné, jak si myslíš...“ Tyto věty se sice vyskytují mnohem častěji, ale nejsou zdaleka tak efektivní a vhodné jako pozitivně formulovaná a přátelská sdělení.

Problém dítěte

Vaše sdělení

Vaše dítě upadlo a pláče.

„To mě mrzí, že tě to takhle bolí.“

Dítě pláče, protože nechce jít do školky.

„Je mi líto, že do školky pořád chodíš tak nerad. Měli bychom velkou radost z toho, kdyby se ti tam konečně začalo líbit.“

Vaše dítě pláče a fňuká, protože se nudí.

„Je mi opravdu líto, že tě nenapadá nic, jak by ses mohl zabavit.“

Tato kouzelná věta skutečně dokáže zázraky. Na jedné straně větou „Je mi líto, že...“ dítěti ukazujete obrovskou náklonnost, pochopení a soucit, na druhé straně mu sdělujete také jakýsi konstruktivní podtext, tedy: „Věřím, že se s touto situací výborně vypořádáš i bez mé pomoci.“

Ovšem uvědomte si, jak důležité je, jakým tónem s dítětem mluvíte. Ironické a negativní zabarvení hlasu je pochopitelně naprosto nevhodné, tím docílíte pravého opaku, než jste měli v úmyslu. Upřímný, mírný a přátelský tón je rozhodně ten nejlepší.

Co opravdu pomáhá?

Nesud'te! Raději se smířte s tím, jaké vaše dítě je

Nevhodné chování dítěte	Reakce rodičů: Úsudek o něm	Reakce rodičů: Smíření se s jeho chybami
Karlíkovi je pět let. Doposud si velmi hezky hrál se svou sestrou, ale nyní jí z ruky vytrhl hračku a surově ji odstrčil, až upadla na zem.	Maminka Karlíka popadne a začne mu nadávat: „To je nesku-tečné! S tebou je to opravdu k nevydržení. Už zase jsi své sestře ublížil. Na tebe vážně není spoleh...“	Maminka Karlovi hračku opět odebere a klidným hlasem mu řekne: „To se nedělá, ale to ty moc dobře víš. Vždyť jste si tak pěkně hráli! Pojd', zkusíme to ještě jednou!“
Luce je osm let a byla přistižena, jak v obchodě krade hračku (respektive pouze chtěla, aby šla hračka s ní domů). Svůj čin si uvědomuje a začíná plakat...	„Nikdy bychom do tebe neřekli, že jsi schopna něčeho tak strašného. Naše dcera je zlodějka! To je hrozné! Kdo ví, co uděláš příště...!“	„Víš, my to takhle nemůžeme nechat. Společně si rozmyslíme, jak tě za to potrestáme. Víme, že nejsi špatný člověk, a jsme si jisti, že se z této chyby ponaučíš.“
Ondra má sedm let. Včera psali ve škole diktát a on udělal deset chyb, protože se předešlý den odmítl učit.	„To máš za to. Když jsi líný se učit, tak si klidně zůstaň takhle hloupý, nám to vadit nebude!“	„To nás mrzí, že ten diktát dopadl tak špatně. Ale nic se neděje. Příště se prostě budeš muset učit.“

Co opravdu pomáhá?

Neodrazujte své dítě! Raději mu dodávejte odvahy

Chování dítěte	Reakce rodičů: Odrázování	Reakce rodičů: Dodávání odvahy
Lukáš (dva roky) se ze všech sil snaží obout si své botičky. A nakonec to přece jenom zvládl! Sice si obul pravou botu na levou nohu a levou na pravou nohu... Běží k mamince, aby se pochlubil a ukázal jí, jak je šikovný.	Maminka ho popadne a okamžitě mu boty vyzouvá: „To máš naopak, Lukáši!“ Nebo: Směje se a říká: „Cos to provedl? Vždyť to máš úplně špatně obuté! Raději se zase rychle vyzuj!“	Maminka mu nechá boty tak, jak si je její syn obul a pochválí ho: „Ty ses vážně obul sám? No to je úžasné! Jsem na tebe hrdá!“ Nebo: „Obul sis ty botičky naopak a teď vypadáš jako malá kačenka! Pojd', zahrajeme si na kačenky!“
Kristýnka (tři roky) je se svou maminkou venku na hřišti a vůbec poprvé se odváží vyšplhat na vysokou prolézačku. Je na sebe velice hrdá a volá na maminku, aby se na ni podívala...	Maminka se poleká a okamžitě ji z té výšky sundává dolů se slovy: „Okamžitě pojd' sem, nebo si ještě ublížíš! Na takové věci si ještě moc malá. Je to moc nebezpečné Kristýnko...“	Maminka se postaví tak, aby ji mohla chytit v případě, že by padala, a až je její dcera úplně nahoře, zavolá na ni: „No ty jsi šikovná! A teď pojd' zase dolů! Zvládneš to sama? Věřím, že ano...“
Kristián (pět let) si sám od sebe vzal lopatku a smeták a začal zametat (sice bez většího efektu) drobky na zemi.	Maminka bere Kristiánovi smeták z ruky a říká mu: „Tak se přece nezametá! Zase děláš více škody než užítku. Já si to raději pozametám sama!“	Maminka Kristiána mile pohladí, pozoruje ho a pak řekne: „To jsem ráda, že mi takhle pomáháš! Co bych si bez tebe počala?“

ABSTRAKT

KLOZOVÁ, A. *Období vzdoru v životě člověka*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce M. Lhotová.

Klíčová slova: období vzdoru, vzdor, batole, pubescent, identita, emoční vývoj, výchovný styl, vřelý vztah, hranice.

Práce se zabývá obdobím vzdoru, je rozdělena do tří kapitol, které jsou teoretického charakteru. První kapitola se zabývá obdobím vzdoru obecně, druhá kapitola se věnuje období vzdoru u batolat a třetí kapitola se věnuje období vzdoru u pubescentů. Ve druhé a třetí kapitole je časové vymezení daného období, důvody vzdoru, emoční vývoj jedince, vývoj identity a výchovné styly, které mohou pomoci ovlivnit chování dítěte. V praktické části jsou tři kazuistiky, kde je s rodiči rozebírána jejich rodinná situace. Rodiče zde uvedli příklady vzdoru dítěte, jejich řešení a společně jsme určili, který z výchovných stylů, popsaný v teoretické části, rodiče při výchově používají. Bylo zjišťováno, zda se teorie prolíná s praxí.

ABSTRACT

KLOZOVÁ, A. *Defiance in the man's life*. České Budějovice 2012. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Psychology. Supervisor M. Lhotová.

Key words: defiance, toddler, pubescent, identity, emotional development, parenting style, heartfelt relationship, rules.

This thesis deals with defiance in the man's life. The thesis is divided in three chapters, which are theoretical. First chapter deals with defiance of the general, the second chapter is devoted the defiance in toddlers and third chapter is devoted the defiance in pubescents. In the second and the third chapter is time-limited period, reasons for defiance, emotional development of the individual, development of identity and parenting styles, which can help affect child's behavior.

In the practical part are three case reports. The parents here talk about their family situation. The parents mention examples of child's defiance, their solution, and together we determined, which of the parenting styles in theoretical part, they use. I find whether theory can be the basis for practice.